

УДК 398.21(477):001.89

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2025.38.19>

Радана МЕРЗОВА, д-р філософії, магістр

ORCID ID: 0000-0002-3958-3165

e-mail: radana.merzova@upol.cz

Університет Палацького в Оломоуці, Оломоуць, Чеська Республіка

СЛОВАЦЬКА УКРАЇНІСТИКА, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА КУЛЬТУРИ

[Кредатусова, Й. (Упоряд.). (2024). Словацько-українські взаємини в галузі мови, літератури та культури в Словаччині та в Центральноевропейському просторі: 70 років прешовської україністики у Словаччині. *Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (18–20 жовтня 2023, Прешов)*. Прешовський університет у Прешові].

SLOVENSKÁ UKRAJINISTIKA: AKTUÁLNÍ PROBLÉMY JAZYKA, LITERATURY A KULTURY

[Kredátusová, J. (Upr.). (2024). Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry a kultúry na Slovensku a v stredoeurópskom priestore: 70 rokov prešovskej ukrajínistiky na Slovensku. *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (18.20 októbra 2023, Prešov)*. Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta].

У Прешові у 2024 р. вийшов збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, що відбулася 18–21 жовтня 2023 р. з нагоди 70-річчя існування прешовської україністики у Словаччині. Конференція відбулася під патронатом декана філософського факультету, проф. Бети Балогової, доктора філософії, магістра ділового адміністрування (англ. *Master of Business Administration, MBA*) та Надзвичайного і Повноважного Посла України в Словаччині Мирослава Кастрана.

Перша стаття у збірнику має назву "70 РОКІВ ПРЕШОВСЬКОЇ УКРАЇНІСТИКИ У СЛОВАЧЧИНІ (З АКЦЕНТОМ НА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ 2013–2023)", її авторкою є доцент Ярміла Кредатусова. Стаття відображає історію прешовської україністики, яка чітко показує зв'язок філологічної науки з педагогічною діяльністю та науково-дослідницьким напрямом. Вступ до статті представляє зміни в україністичному відділі, які, безперечно, пов'язані із суспільними змінами, попитом та загальною ситуацією в країні. У статті також висвітлюються освітні цілі кафедри, представлено низку грантів і проєктів, пов'язаних з вивченням мови. Перш за все, визначено нові зв'язки та потреби, що виникли після початку війни Росії в Україні в 2022 р. Зі статті випливає, що україністика в Прешові є комплексним відділенням з високим науковим та педагогічним рівнем, що надає багато можливостей, натхнення та практики. Водночас, прешовська україністика є робочим місцем зі світовим витоком і забезпечує сучасне й актуальне відображення потреб не тільки в україністиці, але й у всій славистиці.

Стаття Світлани Пахомової представляє оглядове дослідження про "ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТУДІЇ В ІНСТИТУТІ УКРАЇНІСТИКИ ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ УНІВЕРСИТЕТУ В ПРЕШОВІ". Текст статті висвітлює не тільки наукову і практичну роботу в інституті, але й участь у різноманітних грантах та масштабних проєктних заходах. Стаття знайомить читачів з найвизначнішими особистостями та гарантами, які беруть участь у викладанні дисциплін з перекладу, з їхньою діяльністю та сферами наукової роботи. Перш за все, це такі імена, як доц. Ярміла Кредатусова, д-р Адріана Амір, д-р Вероніка Дадайова, доц. Галина Куз. Очевидно, що науковці активно реагують на сучасні проблеми в лінгвістичних галузях і оновлюють свої результати з урахуванням нових реалій. Перекладацькі студії та семінари, що проводяться в цій галузі, стосуються не тільки проблем літературного перекладу, але й перекладу ділового, наукового та

публіцистичного стилів, при цьому особлива увага приділяється проблемним моментам під час перекладу реалій та деяких специфічних лексичних одиниць.

Наступна стаття Марії Чижмарової підсумовує "РОЗВИТОК СЛОВЕНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ НА ФІЛОСОФСЬКОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ПУ В ПРЕШОВІ (з 2013 р.)". Перш за все, вона зосереджена на огляді публікаційної діяльності, яка надзвичайно цікава та корисна. Це в основному роботи з галузі лексикології, що охоплюють багато різних аспектів, включаючи міжмовні відносини.

Авторка Адріана Амір представила статтю "ДЕСЯТИЛІТТЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА В ІНСТИТУТІ УКРАЇНІСТИКИ (2013–2023)" у межах 70-річного існування кафедри української мови та літератури. Доповідь містить огляд імен, пов'язаних з літературознавством, предметом дослідження; представлено також окремі предмети та важливі публікації, як монографії, так і статті, опубліковані в Інституті україністики. Насамкінець наводиться огляд проєктів та цікавих тем, що обговорювалися та вирішувалися під час досліджень. Слід зазначити, що тематика дуже різноманітна й актуальна.

Доповідь Ірини Фаріон має назву "АНГЛІІЗАЦІЯ ЯК ВИКЛИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ". Цілоком примітний аналіз присвячений переважно трьом англіцизмам: тизер, байопік та буккросинг, які представляють соціокультурний осередок змішування опозиції власного / чужого, що призводить до створення гібридної соціокультурної реальності. Барбаризація чи англобарбаризація порушує закон рівноваги чужих і рідних слів у мові, у ширшому сенсі показує залежність постколоніального або гібридного суспільства від чужих цінностей. Сучасна англобарбаризація повторює "каліцтво" мови в старіших творах української літератури – російська / українська (Наталка Полтавка). Далі авторка аналізує кілька термінів-англіцизмів, їх використання, правопис і значення, і вказує на українські еквіваленти, багатство вибору власних українських слів. Фаріон наголошує на "будівництві власного і вивченні чужого", що можна вважати головним закликком усїєї статті.

Наступна стаття з частини доповідей пленарного засідання авторки Світлани Пахомової має назву "ПРО ГЕНЕЗУ КАТЕГОРІЇ ОФІЦІЙНИЙ / НЕОФІЦІЙНИЙ В УКРАЇНСЬКІЙ АНТРОПОНІМІЇ". Стаття доводить, що походження вживання офіційного / неофіційного в антропонімії сягає періоду християнізації репертуару язичницьких імен у східних слов'ян. Лише у XIV ст.

відбувся перелом на користь християнських імен, що використовувалися в писемностях. Паралелізм використання одного імені в офіційній сфері та іншого в повсякденному житті вважається передумовою пізнішого використання трилексемного антропонімічного зразка у слов'ян.

Перша стаття *лінгвістичної секції* авторки Ірини Бахмут має назву "СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЗВИ ВІЙНИ В КНИЗІ "ЩОДЕННИК АГРЕСІЇ" АНДРІЯ КУРКОВА". На основі зібраного матеріалу ідентифікуються та аналізуються назви російсько-української війни, відшукуються метафоричні моделі вторинних назв. Авторка систематизує їх з точки зору структури, функції та семантики. У статті також представлено автора Андрія Куркова, чий щоденник швидко став всесвітньо відомим і надзвичайно важливим. У статті також пояснюється, як змінюється значення слова "війна" у мирний час і в час війни. Слово "війна" далі аналізується з точки зору прямого і переносного значення, з точки зору діахронічного сприйняття, кількості компонентів, з якими воно пов'язане.

Стаття Софії Булик-Верхоли має назву "ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ". Дослідження представляє особливості систематизації української музичної термінології, пояснює семантичні відносини та типи опозицій між термінами. На основі наведених прикладів особлива увага приділяється особливостям структури гіперонімів, гіпонімів, синонімів та антонімів. Аналізуються терміни та назви окремих груп, наприклад: музичні інструменти, знаки нотного запису, назви тональностей, назви музичних професій тощо. Найбільшу увагу в цій статті приділено ситуації з антонімічними відносинами в галузі музичної термінології.

Надзвичайно актуальний внесок Оксани Ватаманюк-Матковської присвячений "ВПЛИВУ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ЛЕКСИКОНУ". Він відстежує вплив війни на політичне життя в Україні та пов'язану з ним активізацію або пасивізацію деяких груп політико-соціального словника. Порівняльний аналіз змін стосується періоду останніх двох років, тобто порівнює сучасні лексичні одиниці з тими, що були в 2022 р. У текстах на політичну тематику з'являються проблеми з фіксацією "небажаного" лексикону та виникненням експресивних виразів, пов'язаних з російською агресією. Однак необхідно враховувати, в яких стилістичних сферах і як правильно використовувати лексику.

"УКРАЇНСЬКО-СЛОВЕНСЬКИМ ЛЕКСИЧНИМ (НЕ)ПАРАЛЕЛЯМ" присвячена стаття Ірини Шпілько. Порівняльне дослідження українських і словацьких лексичних одиниць показує неідентичність у семасіологічній та ономасіологічній сферах. Аналіз вказує на те, що у двох слов'янських мовах семантична структура одного семату може складатися з різної кількості елементарних компонентів (наводяться приклади: волосся, палець, великий палець, шкіра тощо). На основі аналізу було вивчено щонайменше чотири області, в яких проявляється асиметрія лексем. Важливу роль відіграє взаємопроникнення лексичних значень слів. Також відрізняються частини мотивованих назв і, не в останню чергу, в українській мові було виявлено значну перевагу аналітичних імен порівняно зі словацькою мовою.

Оксана Даскалюк у своїй доповіді присвятила увагу "ФРАЗЕМАМ І ПАРЕМІЯМ ЯК МАТЕРІАЛУ ДЛЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ". У процесі вивчення мови та культури певного народу фраземи і паремії відіграють незамінну роль, оскільки вони є носіями етнокультурного

коду, закладеного в слові, і певною мірою приховують звичаї, традиції та цінності конкретної етнічної групи. На основі 40 фраземових одиниць та паремій авторка спробувала з'ясувати, наскільки важливу роль вони відіграють у викладанні мови та яким чином доповнюють загальну картину конкретної етнічної групи та її життя, наскільки вони пов'язані з реаліями країни. Ішлося про українсько-словацький порівняльний план у співпраці зі студентами, які вивчають нову мову.

Стаття Галини Куз має назву "СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ "ЗЕЛЕНИЙ" В УКРАЇНСЬКІЙ ТА СЛОВАЦЬКІЙ МОВАХ". У лінгводидактичному та перекладознавчому плані проаналізовано загальноживані фразеологізми з точки зору їх ефективного використання іноземцями під час вивчення обох мов. Загалом цікаво спостерігати за вивченням іноземної мови та різним сприйняттям кольорів у фразеологізмах мови, що вивчається, оскільки це розкриває багато соціокультурних аспектів. У статті детально представлено значення та розуміння прикметника "зелений" у тлумачних словниках української та словацької мов. Для вивчення мови у статті фразеологічні одиниці, що містять зелений колір, розділено на кілька тематичних груп (напр., їжа, людина, обряди та традиції, політика, економіка тощо). Проведений порівняльний аналіз дозволяє зробити кілька висновків: лексичний фон одиниць взагалі не збігається або збігається лише частково, лексична структура словосполучень у фразеологізмах відображає соціальну та політичну ситуацію даної етнічної групи, ми також знаходимо безеквівалентні усталені вирази, які з точки зору перекладу можуть становити проблему.

Двом "КАРПАТИЗМАМ ПУТНЯ І ПУТЕРА" присвячена стаття Зузани Слободової, яка з точки зору СЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ досліджує ПОХОДЖЕННЯ ЦИХ ДВОХ СЛІВ У КОНТЕКСТІ СЛОВ'ЯНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН. Дослідження проводиться з порівняльної точки зору і приходиться до висновку, що обидва слова мають німецьке походження. Завдяки дослідженню було також виявлено два інших значення карпатизму *putera*. Науковий аналіз відповідає стандартам лінгвістичних досліджень, надає достатню кількість матеріалу для формування висновків.

Стаття Сільвії Гралоук та Крістіяна Доброслава Зузія має назву "ДЕМІНУТИВИ ТА АУГМЕНТАТИВИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ХОРВАТСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНИХ МОВАХ". Стаття містить порівняльний аналіз слів, що позначають зменшувальні або збільшувальні значення в хорватській та українській мовах. Частиною аналізу є огляд способу утворення окремих слів в обох мовах. Дуже цікавою і корисною є розділ про деетимологізацію і десемантизацію зменшувальних форм, які в процесі утворення зберігають своє значення, але тільки одне слово є зменшувальним, а друге десемантизує. Із цим явищем ми часто стикаємося в назвах тварин (напр., морський коник). Певна увага також приділяється соціальним наслідкам використання зменшувальних та збільшувальних форм в обох досліджуваних мовах.

Першим внеском у розділі *Дидактика та транслатологія* є текст Івани Слівкової, що відображає процес "ЧИТАННЯ ЯК СПРИЙНЯТТЯ СВІТУ ЦІЛЬОВОЇ МОВИ АБО ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ МОВИ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ". У статті стверджується, що читання іноземною мовою є комплексним процесом пізнання та оцінювання одночасно. Поєднання обох компетенцій – когнітивної та афективної – сприяє поліпшенню

міжкультурної комунікації та покращенню здатності створювати вишукану та коректну мову іноземною мовою. У тексті наводяться приклади тематичних семінарів, які ведуть до засвоєння адекватного лексичного запасу та закріплення структури речень і фразеологізмів, а також описуються типи вправ, які добре підкріплюють набуті компетенції читанням. Наведені висновки добре підсумовують значення вклюдження читання іноземномовних текстів у викладання іноземної мови, не виключаючи когнітивних, афективних, емоційних та міжкультурних аспектів.

Стаття Лілії Харчук під назвою "ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ПЕРШОГО ЧИТАННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ШКІЛ (ВІДЕНЬ, 1918, СКЛАДЕНО Б. ЛЕПКИЙ, А. КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ, О. ПОПОВИЧ)" присвячена лексичному та семантичному аналізу підручника, що використовувався в початкових та середніх школах Західної України в часи Австро-Угорської імперії. Результатом дослідження став аналіз лексичного запасу, який у випадку досліджуваного підручника є переважно стилістично нейтральним, емоційно забарвленими словами використовуються для урізноманітнення змісту і слугують естетичній меті, з'являється велика кількість територіальних діалектів, які заслуговують на окреме дослідження. З огляду на рік видання, з'являється також багато архаїзмів та історизмів. Стаття надає ґрунтовні результати дослідження, і навіть пропонує подальше розширення дослідження, яке може бути корисним у галузі лексикографії та загальної освіти.

Доповідь Зоряни Гілецької присвячена "ЛЬВІВСЬКІЙ СЛОВАЦЬКІЙ ФІЛОЛОГІЇ, ЇЇ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ (ДО 30-РІЧЧЯ ВІДКРИТТЯ НАВЧАЛЬНОГО НАПРЯМУ "СЛОВАЦЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА" (НА КАФЕДРІ СЛАВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ПРОФЕСОРА ІПАРІОНА СВЕНЦЬКОГО)". Це історичний огляд розвитку словакістики у Львівському університеті, включаючи перелік діяльності видатних особистостей та їхній внесок у розвиток галузі. Із поданої статті видно, що кафедра досі стикається з багатьма викликами, а її наукова діяльність зосереджена на актуальних проблемах у сфері словацько-українських відносин. Цілоком очевидно, що невід'ємною частиною плідної роботи є відносини, що підтримуються з іншими університетами Словаччини та України.

Глибоке знання проблематики та великий досвід викладання української мови як іноземної підтверджує стаття Неоніли Зайченко та Ольги Паламарчук під назвою "УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА МОВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЛІНГВІСТИЧНО-ДИДАКТИЧНОГО ПАРАДИГМАТУ". Вона присвячена переважно теоретичній підготовці та практичному викладанню української мови різним категоріям студентів у контексті інтенсивних інтеграційних процесів. Дослідження зосереджується на комплексності всіх складових освіти, тобто лінгвістичної, психолінгвістичної та дидактичної, оскільки лише поєднання всіх цих складових забезпечує адекватний і успішний освітній процес. Важливим видається результат аналізу публікацій, що слугують для мовної освіти, який свідчить, що навчальні матеріали зазнали модифікації в напрямі модернізації освітніх складових та методологічного принципу.

Леся Буднікова присвятила свою статтю "ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СЛОВЕНСЬКОЇ МОВ)". Авторка зосереджує свою увагу на анатомічній термінології українських та словацьких еквівалентів з префіксами: між-, над-, під-, перед-, від-, при-, за-, а також пропонує їх переклад зі словацької на українську мову. Одним із представлених висновків є те, що і в

українській, і в словацькій мовах майже всі еквіваленти утворені однаковими префіксами. Наголошується на необхідності створення словацько-українського анатомічного словника на основі міжнародної анатомічної термінології. Це дуже актуальний текст, зважаючи на сучасну міграцію лікарів з України до Словаччини внаслідок війни в Україні, яку веде Росія.

Не менш актуально видається стаття Марії Чижмарової на тему "ПЕРЕКЛАД ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЗІ СЛОВЕНСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ ДЛЯ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ". Через використання двомовних документів надзвичайно важливо уніфікувати термінологію, пов'язану з освітою, щоб уникнути зміщень у сприйнятті змісту. Стаття знайомить читачів із конкретними прикладами перекладу та їхнім поточним вирішенням, включаючи коментарі щодо складних ситуацій та необхідність йти на поступки або уточнювати переклад коментарем. Окремою темою є переклад оцінок учнів та студентів або лексика, пов'язана із закінченням освітнього процесу. Стаття також містить посилання на портали зі зразками педагогічної документації та додатки – зразки двомовних документів про закінчення освіти.

Вероніка Дадайова присвятила свою роботу "СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ПОЕЗІЇ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДАМ ІНШИМИ МОВАМИ". Вона поставила питання про значення поезії у складні воєнні часи, про функцію літератури в період війни, зосередившись на нинішній війні Росії в Україні. Не можна не погодитися, що за свою незалежність Україна вела війни набагато раніше, але за останні три роки це чітко бачить весь світ. Українські поети Олександр Ірванець, Катерина Калитко та Павло Коробчук, а також багато інших, є активними та продуктивними з самого початку сучасної війни, інших же війна змусила замовкнути. Створені вірші перекладаються іншими мовами по всій Європі. Частиною статті є зразки вдалих студентських перекладів з української на словацьку мову. Стаття доводить, що поезія має одразу кілька функцій у важкі для країни часи: психогігієна, переживання горя, інструмент документування фактів і почуттів, передача емоцій і жахів.

Перша стаття з розділу *Літературознавство* присвячена "ВЕРБАЛІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ ШЕВЧЕНКА (НА ОСНОВІ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА ДОНЦОВА)", авторкою якої є Оксана Микитюк. До вічної боротьби за незалежність України в статті справедливо додається і Словаччина, яка також стикалася з російськими експансіоністськими тенденціями та спробами поневолити місцеве населення. Авторка простежує цю боротьбу через твори Дмитра Донцова, який вважає Шевченка символом боротьби України за незалежність. Я дуже позитивно оцінюю сім сформульованих авторкою поглядів, через які Донцов у своїй праці озвучує голос боротьби Шевченка. Ідеться про історичний та культурний контекст, вшанування героїчного минулого, потребу в сильному лідері, відстоювання твердості в ідеях. Крім того, Москва відкрито показана як ворог, викрито гнів і опір населення та виправданість державотворчих ідей. Значення статті я вбачаю у зв'язку минулого із сучасністю, у заклику до повторення історії та наявності сильних ідей, які можуть підняти сучасний український народ.

Стаття Олександри Трофимчук має назву "ЯРЕМА ХОЯН – СПРОБИ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ" і має на меті проаналізувати друковану спадщину цього лауреата премії Тараса Шевченка. Я. Гоян є видатним діячем у галузі літератури, його есе та портрети, присвячені

видатним літературним діячам України, доповнені ілюстраціями Василя Касіяна, добре презентують українську культуру в цілому та вказують на її значення в комплексному розумінні цього слова. Оpubлікована стаття присвячена представленню його книг, задумів та життєвої праці. Перш за все, він показує багатозаровість історії української культури.

Марина Бабенко-Жирнова у своїй статті "СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА ТВОРЧИСТЬ СЛОВАЧЧИНИ" аналізує творчість трьох авторок: Надії Вархол, Єви Олеар та Йолани Голенди, які представляють певний напрям сучасної української жіночої творчості. У жанрі малої та середньої прози досліджуються типові риси характеру окремих авторок, як за змістом, так і за формою. Представлення цих авторок та їхніх творів вважаю важливим досягненням, оскільки воно дає уявлення про різноманітність тематики, інтересів та способів самореалізації в сучасному літературному просторі української прози в Словаччині, доводить жвавість та індивідуальність кожної з мисткинь.

"ЄВРЕЙСЬКУ ЕТНІЧНУ ПРИНАЛЕЖНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ СЛОВАЧЧИНИ" представляє Адріана Амір, і робить вона це В ПОРІВНЯННІ ЛІТЕРАТУРНИХ ОБРАЗІВ ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА ТА ОЛЕКСАНДРА ПАВЛОВИЧА. Її стаття представляє художній образ єврейського світу на етнічно русинській території. Порівняльний метод використовується для підходу та ґрунтового аналізу літературних єврейських персонажів у драмі А. Духновича та для аналізу кількох віршів А. Павловича. Основними темами є критика способу життя євреїв, гноблення місцевого населення євреями, алкоголізм, позичання грошей у борг, а також мотив вампіризму та багато інших. Я повністю згодна, що це питання не можна тривіалізувати, оскільки наслідки стереотипів та певної міри демагогії видно й донині в багатьох сферах суспільного життя.

Перший внесок *секції культурології* має дещо іншу точку зору. Валерія Завадська присвятила свій внесок "СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКИМ ВІДНОСИНАМ НА ҐРУНТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В ПРЯШОВІ, зокрема РЕЗУЛЬТАТАМ БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ". У тексті ми дізнаємося про початки документування української літератури та подальше формування фонду української літератури. Крім того, перераховані окремі імена, які зробили значний внесок у поповнення фондів наукової бібліотеки в Пряшові, імена донорів та меценатів української літератури, а також редакційна та бібліографічна діяльність співробітників бібліотеки. Я високо ціную цей внесок за його "інший погляд" на українську літературу, а також за нагадування нам про роботу бібліотекарів, закупівельників, каталогізаторів, бібліографів та дослідників, як зазначено у висновку.

Йозеф Вархол у своєму тексті про знання людей щодо зміни погоди та її прогнозування звернувся до дуже цікавої теми "НАРОДНОЇ МЕТЕОРОЛОГІЇ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ У СЛОВАЧЧИНИ". На основі спостережень за природою, атмосферними явищами, фауною та флорою, зокрема, сільське населення намагалося передбачити, якою буде пора року, якою буде погода протягом коротшого та довшого часу – все це стосовно збору врожаю та роботи в полі. Стаття багата на приклади різних звичаїв та традицій (різдвяний період, Великий піст чи Великдень), містить низку специфічних прислів'їв та приказок, характерних для русинів. Це презентація польового матеріалу, зібраного автором статті в 1970-х та 1990-х роках у процесі дослідницької діяльності Музею української культури у Свиднику.

Вважаю колекцію надзвичайно цінною з фольклорної, літературної та етнографічної точки зору.

Надія Вархол присвятила доповідь "КУЛЬТУ ВОГНЮ В РИТУАЛАХ РУСИНСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СЛОВАЧЧИНИ". Вогонь представляв один зі священних елементів зі значною ритуальною та очисною функцією. Він супроводжував людину під час свят та буднів протягом року та протягом усього життя. Він з'являється в різних формах під час обрядів, ритуалів, а також у забобонах чи лікуванні. У статті представлено велику кількість приказок, пов'язаних з вогнем під час багатьох ритуалів, і знайомить нас, серед іншого, з "бокорованом", демонічною фігурою вогняної людини. Текст Надії Вархол містить цікавий і багатий етнографічний матеріал, який можна додатково вивчати з лінгвістичної та літературної точки зору.

Про літературознавця "СТЕПАНА МИХАЙЛОВИЧА ТРОФИМУКА (1923–1979) У КОЛІ ДРУЗІВ" розповідає його син Мирослав Трофимук. Біографічне дослідження показує складні моменти, пережиті під час Другої світової війни та нелегкий період політичних репресій і застою в 1950–1970-х роках. Вичерпний перелік праць науковця С. М. Трофимука яскраво доводить, наскільки великий внесок він зробив в українське літературознавство. Минулого року пану Трофимuku виповнилося б 100 років, і я намілюю стверджувати, що публікація такого внеску є щонайменше гідним вшануванням його пам'яті. Це дуже особисте сповідь із численними приватними спогадами.

Ростислав Касьяненко присвятив свій внесок до збірника темою "ГЕРБОТВОРЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ". Підзаголовок доповнено (вільно перекладено) "від світанку націй до незалежних держав". Це історичний екскурс історією Угорського королівства та Королівства Русі, коли поступово формувалися знаки та символи династії і родин. Ми дізнаємося про розвиток геральдичних символів України-Русі в XI–XIII ст., деякі з яких (подвійний хрест) часто з'являються з часом (із XIV ст.) на території сучасних Словаччини та Угорщини. Історичний розвиток геральдики продовжується до 1848 року, який вважається "світанком націй" завдяки слов'янським з'їздам у Відні та Празі. Стаття містить великий ілюстративний додаток, що сприяє формуванню уявлення про зміни в розвитку творення державних гербів.

Любов Гундер, спираючись на власний досвід, представляє концертмейстерську "СПЕЦИФІКУ ТЕХНІКИ ІМПРОВІЗАЦІЇ ФОРТЕПІАННОГО СУПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ ТА РУСИНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ". Сама авторка 32 роки пропрацювала піаністкою-імпровізаторкою музичного гурту "Росинка" у Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника. У статті майстер описує специфіку роботи з народними піснями та фортеп'яним супроводом, апелює до необхідності дотримання ритму, стилю, гармонії, мелодії та інших аспектів музичного супроводу. Русинські пісні за змістом і формою подібні до загальноукраїнського фольклору, але все ж мають свої унікальні риси характеру. У статті чітко показано специфічні вимоги до супроводу пісень народного характеру, які відображають багаторічний розвиток, заснований на традиціях та звичаях, що робить українські пісні неперевершеними.

Наступна стаття теж про русинів Карпатського регіону, її авторка Ольга Фабрика-Процька розглядає "НАЦІОНАЛЬНУ МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ ЛЕМКІВ-РУСИНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ІДЕНТИФІКАЦІЇ". Питання музичної традиції має тут своє специфічне та важливе місце, оскільки, як показує стаття, вона стала

важливою частиною процесів ідентифікації в прикордонній зоні, де люди постійно стикалися з необхідністю захищати власну етнічну приналежність та самоідентифікацію. Українсько-польсько-словацьке прикордоння є багатоетнічним середовищем, де кожна етнічна група стикається з різними процесами асиміляції. Музичний фольклор зараз виконує функцію важливого елемента ідентифікації, який не може бути підданий спробам інтеграції та "полікультуризації". Музичний фольклор може допомогти встановити стійкі критерії етнічної ідентичності. З точки зору сучасного підходу до збереження фольклорного багатства українських етносів, я вважаю цю статтю фундаментальною.

Андрій Кислюк представив "УКРАЇНСЬКУ ФОРТЕПІАННУ МУЗИКУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СТЕПАНЕНКА". Стаття не лише знайомить з особистістю композитора та фортепіанного артиста професора Михайла Степаненка, але й головним чином звертає увагу на зв'язок

українських музикантів та композиторів XVI та XVII ст. з європейськими представниками того ж культурного та мистецького простору. Огляд взаємних музичних зв'язків продовжується в XVIII та XIX ст., представлені українсько-німецькі та українсько-італійські музичні контакти.

Збірник також містить численні додаткові матеріали – спогади випускників, фотогалерею та інформацію про авторів. Загалом публікація справляє цілісне враження і демонструє неосяжну глибину та широту українсько-словацького й інших напрямів, які справедливо стають предметом наукового інтересу експертів, – вони дуже важливі не тільки сьогодні.

Джерела фінансування. Фінансування забезпечено Київським національним університетом імені Тараса Шевченка.

Отримано редакцією журналу / Received: 20.06.25
Схвалено до друку / Accepted: 30.09.25

Radana MERZOVÁ, PhD, Magister
ORCID ID: 0000-0002-3958-3165
e-mail: radana.merzova@upol.cz
Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká Republika

SLOVAK UKRAINISTICS: CURRENT ISSUES OF LANGUAGE, LITERATURE, AND CULTURE

[Kredátusová, J. (Comps.). (2024). Slovak–Ukrainian relations in the field of language, literature, and culture in Slovakia and Central Europe: 70 years of Ukrainian studies in Prešov, Slovakia. *Proceedings of the international scientific conference (18–20 October 2023, Prešov)*. Prešov University].

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.